

Josef Janšta - O výchově

PÁR SLOV NA ÚVOD...

Před pár lety mi jeden kamarád říkal: „My patříme ještě do poslední generace, kdy děti poslouchali své rodiče. Všimni si, že dnes je tomu už jinak. Ten, kdo přikazuje, jsou děti, a rodiče poslouchají.“ Tehdy se mi tomu chtělo zasmát, ale když jsem si vybavil několik „moderních“ rodin ze svého okolí, musel jsem s jistou dávkou zahanbení přiznat, že výrok mého kamaráda není až tolik daleko od reality.

Je velký rozdíl mezi lidmi, kteří prošli dobrou výchovou a těmi takzvaně nevychovanými. Teoreticky je výchova velmi snadná záležitost a někteří toho o ní ví poměrně hodně. V praxi je to ale mnohem náročnější. Když bych vše hodně zjednodušil, tak správná křesťanská výchova vychází z vědomí, že děti byli rodičům svěřeny – propůjčeny od Pána Boha. Rodiče mu je mají vychovat tak, aby jednou mohly přijít do nebe spolu s dalšími, které tam přivedou, a přispět i k rozvoji lidské společnosti. Konkrétně to znamená objevit u dítěte jeho klady a pomoci mu je upevnit a rozvinout, a také zápory a sklony k neřestem, a pomoci dítě namotivovat, aby s nimi bojovalo a nestalo se jejich otrokem, ale pánem. Právě to, že jsou na to dva rodiče, táta a máma, usnadňuje vidět dítě z různých úhlů pohledů a hledat to nejvhodnější konkrétní řešení toho daného človíčka.

Vždy platilo, a zvláště mistrně to v praxi ukázal sv. Jan Bosko, že je mnohem lépe vytvořit pro dítě takové ovzduší, ve kterém samo neozkouší cesty hříchu, ale zamiluje si ctnosti natolik, že získá celoživotní zaměření dorůst k dobrému charakteru.

Zvláště v dnešní době je výchova velmi náročná hned z několika důvodů. Na děti působí nejen rodiče, ale i mnoho jiných vlivů, které někdy strhávají špatným směrem, ovzduší ve společnosti předkládá pseudohodnoty místo skutečných charakterových kladů, mnohdy komplikované vztahy mezi nejbližšími výchovnými činiteli také nemusí dítěti zrovna prospívat.

Dřívějším ideálem bylo vychovat dítě poslušné, dnes je třeba jít ještě o krok dál: vychovat nejen dítě poslušné, ale i schopné rozlišovat dobro a zlo a správně se rozhodovat. Ozřejmím to drobným příkladem. Rodiče mají poslušné dítě, které bere jejich autoritu velmi vážně. Po jeho odchodu na internát se diví, jak to, že se dalo na špatnou cestu. Bylo vychováno k tomu, aby poslouchalo autoritu a předpokládalo se, že autorita vždy usiluje o dobro. Když se však v novém prostředí před dospívajícího postaví vrstevník, který si nárokuje autoritu, a řekne: „Teď jdeme všichni do hospody a opijeme se“, tak hrozí, že dítě pouze poslušně poslechne nesprávného vůdce. Proto je tak důležité už od malička vést dítě k jednoznačnému rozlišování dobra a zla a rozhodnému odmítání cesty hříchu.

Těší mne, že jáhen Josef Janšta své hluboké životní zkušenosti s výchovou sepsal a nyní nám je předkládá v této brožurce. Myslím, že může napomoci mnohým rodičům a těm, kteří se výchovou zaobírají. Možná i některým četba těchto stránek otevře oči, jaké chyby dnešní moderní rodiče pod vlivem rádooby vědeckých rad vedoucích do slepé uličky, dělají.

Kéž by znovu v našich rodinách vyrůstaly děti vychované, které budou schopné přinášet naší společnosti opravdové hodnoty.

JE DNES ZDRAVÁ VÝCHOVA MOŽNÁ?

Mnoho „SAMOZŘEJMOSTÍ“ se nám vytrácí ze života naší společnosti. Například: samozřejmost uzavřít pevný sňatek, samozřejmost mít děti, samozřejmost životního stylu založeného na radostné obětavé lásce (caritas), samozřejmost víry... Ztráta „samozřejmostí“ ve společenském životě je v soužití s přírodou nejlépe přirovnatelná k nerespektování přírodních zákonů, a to přímo evokuje bezstarostnou procházku po tenkém ledě.

Spousta samozřejmostí se nám vytrácí také z rodinného života. Tam jsou důsledky takové neváženosti už hodně cítit, ba je možné je přímo hmatat. Přitom, co se týče výchovy, vládne mezi rodiči totální zmatek. Nejednou tak slyšíme skeptický povzdech: „Dneska vychovávat... Další děcko? V žádném případě. Jedno úplně stačí...“

Malý obrázek: Katolická rodina je na návštěvě. U oběda děvčátko odmítá jídlo, rodiče nerespektuje. Maminka přitom kupí výchovné chyby. Ve chvíli relativní pohody si však na manžela stěžuje: „Jirka už další dítě nechce.“ Když pak slyším, co všechno s dítětem rodiče zažívají, tak ho chápu, i když jeho řešení nesdílím.

Jsem přesvědčen, že i dnes je zdravá výchova možná. Má však svá jednoduchá pravidla, která se nedají obejít. Je cosi nenormálního, že se o tom musí psát, případně vydávat knihy. Dnešní generace měla přijmout výchovná pravidla jako osvědčenou moudrost od svých rodičů a prarodičů. Časová posloupnost získávání této moudrosti je přitom hodně dlouhá. Při pouti do Medjugorje jsme poznali, jaký je tam rodinný život. Lidé jsou tam mnohem chudší než u nás, ale stavějí tam velké domy a na hřbitově se člověku otevře pusa nad nádhernými a velkými hroby. Středem domu je velká místnost, mohli bychom říct kuchyň, ve které se schází celá rodina. Kolem tohoto středu bývají přistavěny byty, ve kterých bydlí „mladí“. Rodiny tak žijí spolu, ale i zvlášť. Zmíněná velká kuchyň dole patří starým rodičům či dokonce prarodičům. Tam se společně jí, předávají se moudrosti, vychovávají děti. Úcta k vícegenerační rodině se projevuje ve stavbě velkých rodinných hrobů.

U nás je rozdíl nejenom v tom, že rodiny „starých“ a „mladých“ nežijí pohromadě, navíc nejednou nemají k sobě úctu. Mladí „neberou“ staré, kteří si zase neváží mladých. K přirozenému předávání vychovatelských dovedností tak často nedochází.

Než se ponoříme do jednoduchých, ale zároveň i hlubokých tajů výchovy, odpovíme si na otázku: Co je předpokladem dobré výchovy dětí?

Odpověď je jednoduchá: dobrá rodina. Společenství rodiny je přirozeným prostorem, kde se má narodit dítě. Jakékoliv narušení harmonie v rodině nebo dokonce rozpad rodiny zanechá na dítěti negativní důsledky. Bohužel nemálo lidí považuje takovéto tvrzení za frázi, úlitbu, kterou musí udělat katolický autor. Vždyť přece v každém manželství něco je, spory a hádky jsou normální, idylické vztahy jednoty patří zamilovaným, rozvody jsou součástí života. Naprosto zodpovědně prohlašuji, že nesoulad v manželství je hříchem, který zasahuje do života dítěte velmi citelně. Manželé, kteří cítí, že se jim drolí prvotní soulad a nevědí si s tím rady, by měli hledat co nejdříve pomoc u lidí, kteří jim pomoci mohou. Nesoulad v rodině nebo dokonce její rozpad narušuje podle J. Prekopové tzv. *rodinné konstelace*. Slovo konstelace vzniklo z latinského *cum* (s) a *stella* (hvězda) a vyjadřuje postavení hvězd ve hvězdných soustavách. Když nějaká hvězda zanikne, vznikne černá díra, která vtahuje do

svého temného víru i hvězdy, které dosud jasně zářily. Rodinné konstelace jsou součástí téhož řádu jako hvězdné soustavy a jejich zákonitosti nelze obejít.

V rodinném systému má každý své nezastupitelné místo. Prarodiče, otec, matka, děti v pořadí, jak se narodily. Pokud vztahy fungují, jak mají, jsou rodinné konstelace v pořádku. Stačí však například, aby matka po porodu prvorozence vytěsnila ze své blízkosti manžela, který na svou manželskou roli rezignuje a hledá únik třeba v profesním zaměření, přičemž opouští své místo v rodinné konstelaci. Vzniká černá díra, která může například přitáhnout dítě, které následuje otce, vyhledává ho, touží po něm. Vytrhuje se tak z primárního působení matky, ale narušená osobnost otce mu uspokojení neposkytne. Jiné dítě může chtít uvolněné místo po otci nahradit. Při vši své malosti za použití dostupných prostředků supluje chlapec roli otce povětšinou jako malý tyran, který drží „v šachu“ celou rodinu.

Psychologové mluví o rodinných konstelacích, Bible říká zřetelně a důrazně: „Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem.“ To je základní konstelace mezi mužem a ženou: jednota. Všechno, co je mé, je tvé. V zamilování nám k tomu pomáhá přirozenost, v dalším životě je to obětavá láska, která všechno dává a čeká, že totéž dostane. Stálé riziko lásky, které však není jako riziko vnímáno, protože partner hledí na toho druhého. Ten, kdo chce dobře vychovávat, nemůže si při vši lidské slabosti i selháních klást nižší laťku úrovně svého manželského vztahu.

Už dnešní malá sonda nám ukázala, že nás nejenom obklopuje úžasný makrokosmos, který je do všech detailů postaven na mikrokosmu, ale každý máme co do činění se vztahovým kosmem, který je kosmem svou krásou, bohatstvím elementů, ale i výzvou, abychom se jeho zákonům pokorně podřídili.

CO MÁ RODINA POSKYTNOUT DÍTĚTI?

Poslání rodiny pro harmonický rozvoj dítěte je nezastupitelné. Všechny formy náhradní rodinné výchovy musí tuto skutečnost respektovat. Vždycky však půjde pouze o náhradu, která ve svém finále dítě pro vstup do samostatného života negativně poznamená.

Co se tedy od rodiny očekává? Svě poslání by měli rodiče poznat v předávané rodinné moudrosti a vycítit osobní intuici. Přitom z toho nedělat vědu. Pokud má k tomu pomoci i tato psaná forma, musíme si naše uvažování jednoduše rozčlenit. Ptáme se tedy: Co má rodina dítěti poskytnout?

- *pocit bezpečí*
- *formaci svědomí*
- *rozvoj svobodné osobnosti*

1. POCIT BEZPEČÍ

Pocit bezpečí patří k základní dětské potřebě. Bez jejího naplnění nemůže dítě žít. Už v období těhotenství nastávající maminka vycítí, co jejímu dítěti prospívá k jeho duchovnímu klidu. Každá těhotenská příručka by měla maminky na to upozornit a vést je k určitému odříkání, které je naopak darem pro děťátko v lůně matky. Vliv na vyrůstající dítě má v období těhotenství celá rodina. Možná by bylo dobré simulovat na nějakém „trenažéru“ prostředí v těle matky i to, jak sem bezprostředně doléhá všechno, co se kolem maminky děje. K vytváření pocitu bezpečí dítěte v děloze slouží přirozená matčina výbava, hygiena, chování matky i celé rodiny a také její duchovní život.

Jestliže se rodiče modlí a přijímají svátosti, tak zahrnují do tohoto svého kontaktu s Bohem i své maličké, které vyrůstá v útrokách matky. V životě milosti probíhá neustálá výměna vzájemného působení mezi Bohem a člověkem. Toto působení je reálné, i když neviditelné. Je to podobné jako ve vztazích mezi lidmi. Láska je mezi nimi neviditelná, ale kolik siločar je vysláno k protějšku. Rodiče, kteří se v těhotenství modlí, vtahují děťátko do Boží přítomnosti, do siločar jeho milosti, které jsou tou nejbezpečnější ochranou, protože jsou ochranou všemohoucího Boha.

I po narození v kojeneckém a dalším věku patří pocit bezpečí k základní potřebě dítěte a musí být nasycen. Dítě přitom přirozeně spoléhá na autoritu rodičů, které se rádo podřizuje. Otevírá se jistotě v Boží přítomnosti a velice brzy poznává, že Bůh je vyšší mocí, na kterou je spolehnutí i tam, kde rodiče se svými přirozenými silami nestačí. Bůh se tak stává nejvyšším garantem jeho bezpečí nejenom v nejtělejší věku, ale i ve školních lavicích, v dospívání a nakonec i v dospělosti. Postupně tak v duši dítěte roste láska k Bohu, která nemá být jenom instinktivní, ale uvědomělá. Ale k tomu se vrátíme v pozdějších úvahách, tady zatím alespoň takto.

Zdá se Vám nastíněný program idylický? Samozřejmě je to schéma, které neobsahuje pády, chyby, zatačky, nemoci, atd. Jakékoliv „všednosti“ však nesmějí uhnout ze základního směru, že dítě se nechává vést rodiči a oddává se jejich moci i laskavé síle samotného Boha.

Jak často však vidíme kolem sebe bloudění a výchovné a rodičovské krize, se kterými si nikdo v oněch rodinách neví rady. Takové rodiny patří do psychologické poradny, když se paradoxně dostaly do své neřešitelné situace vinou osvícených psychologických systémů. Do takové situace by se nedostaly, kdyby se opíraly o rodinnou moudrost předchozích generací.

Společným jmenovatelem těchto výchovných katastrof je nesmyslný požadavek, aby rodiče co nejméně své děti omezovali, naopak nechávali volnost jejich pocitům, jejich přáním. Rodiče nesmějí poroučet, aby své děti nekřivili. A kleknout si před Boha je srážením dětské přímé tvůrčí aktivity v pokřivený postoj zakomplexovaného jedince. I mezi katolickými rodiči se s obdivem šířila příručka, kde rodič se stával stejně vysokým panáčkem jako dítě. A důsledek z toho? Neporoučet, ale diskutovat, jste přece stejní. Naprostý nesmysl, který uměle dělá z velkého malého a z malého dospělého. Dítě však na svou roli rovného nestačí, protože k ní musí mnoho roků růst.

V těchto výchovných systémech přenechávají rodiče svou vůdčí roli dětem, které se takto vedle svých slabých a manipulovatelných rodičů nemohou cítit v bezpečí. Tuto pro ně nesnesitelnou situaci vezmou děti do svých rukou a staví se do role těch, kteří si svoje bezpečí zajistí sami. Stále znovu se v tom ubezpečují tím, že doma všechny ovládají: poroučejí, vydírají, jedí jenom to, co chtějí, a to ještě za přesných rituálů, které stále zdokonalují, a tak se ujišťují, že vládou a jsou tak v bezpečí. Samozřejmě to vede ke krachu. Pokud to doma rodina nějak přežije, tak pád nastane na veřejnosti, kde dítě poroučet nemůže, jeho systém bezpečí se mu zhroutí a ono padá do duševních stavů, ze kterých je cesta ven jen velmi obtížná. (*K tomu: Jiřina Prekopová, Malý tyran.*)

Náboženská výchova dětí, které jsou obětí liberální (ne)výchovy, je svízelná. Dítě, které nemá pozitivní zkušenost s bezpečnou autoritou rodičů, nechápe ani autoritu Boha. Dítě si zajišťuje bezpečí samo a Bůh se mu do takového vnímání světa nehodí.

2. FORMACE SVĚDOMÍ

Svědomí je Boží dar, který máme vrozený. Klíčem k jeho fungování je však přirozená výchova v rodině, na kterou navazuje výchova náboženská.

Naprostu nezastupitelnými aktéry jsou zde opět rodiče. Dítě, které vyrůstá v rodině, všechno pozoruje a rozhodně není jenom pasivním divákem. Všechno dění kolem sebe vztahuje k sobě. Vidí rodiče, jak se o něho starají. Chápe velice brzy, co znamená dát svému potomku čas. Velmi pozorně sleduje, jak se rodiče chovají k sobě. Vzrušuje ho napětí mezi rodiči a přímo ho hladí následné usmíření. Dovede ocenit kompromisy a rodiče rostou v jeho očích, když táhnou za jeden provaz. Je to důležité pro potvrzení jistoty rodinné hradby, kterou nikdo nezboří.

Sociální dovednosti se takto dítě učí doma. Proto by tam mělo platit, že „ano“ znamená vždy „ano“. „Ne“ znamená vždy „ne“. Takto se upevňuje důvěra dítěte k rodičům, posiluje se pocit bezpečí. Situace se v různých obměnách opakují a dítě tak získává ve své mysli vzorce chování. Takto se formuje postupně i svědomí.

Nenechme se přitom vyvést z míry a důslednosti k pravdě různými zlehčujícími návody. Naprostu vážně čteme nebo slyšíme hlas odborníka, který mluví o toleranci lži. Ve své moudrosti nazývá lež legální vývojovou záležitostí. U dítěte se můžeme dočasně vyrovnávat maximálně fabulační lží, kdy dítě nerozlišuje mezi skutečností a svou fantazií. Ale jinak budme naprostu důslední v obhajobě pravdy. Děti to přijmou, když my sami budeme pravdiví.

Jiřina Prekopová zákonitost vývoje svědomí vyjadřuje takto: *„Je všeobecně známo, že to platí u lidí, ale i u zvířat. Cenu má jenom vzor silnějšího. Slabší nenapodobujeme. (Jízdě autem se neučíme od začátečníků, nýbrž od zkušeného řidiče, učitele autoškoly.) Z tohoto pohledu se přirozená autorita jeví jako zákonitost, která je podmíněna přirozeným řádem. Proto je nezbytně nutné, aby dítě ve věku, kdy potřebuje příklad, mohlo vnímat převahu rodičů. Tak to také zařídila stvořitelská moudrost. Rodiče jsou nejdříve větší, dospělejší a silnější a děti menší, nezralé a slabší.“*

Formace svědomí patří k nejzákladnějším výchovným cílům. V žádném případě se nedá nastíněný proces nahradit výzvami a poučením, jak se má dítě chovat. To patří pouze k průvodní naučné formaci svědomí.

Jak však přejde poznání z příkladu i z poučení do uvědomělého používání?

V padesátých letech minulého století se staly budované dětské domovy zárukou výchovy k socialistickým hodnotám. Bylo to jistě podle ruského vzoru. Komunisté se nemuseli spoléhat na rodinu, kde navíc pozitivní vztah k socialistickým hodnotám byl nejistý. Do dětí se v domovech hodně investovalo. Byly vychovávány k oddané poslušnosti, k dodržování ústavního řádu. Když však vyšli z domova, začali se chovat zcela jinak, než jak byli navyklí. Jejich chování bylo nezodpovědné, naprostu nespolehlivé. Namísto domnělých opor socialistického zřízení se pohybovali po svobodě lidé, kteří sahalí až ke kriminální činnosti a končili často ve vězení.

Psychologové se ptali, proč se tak chovají, když se do jejich výchovy tolik investovalo. Došli k závěru, že tyto dospělé děti nemají svědomí. Ne, že by nevěděly, co mají dělat. Pod dozorem jednaly naprostu správně. Ale jakmile to zůstalo jenom na nich, svědomí je ke správné činnosti nedovedlo. Dělalý pravý opak. Proč tomu tak bylo?

Po nějaké době se podařilo nepovedenou výchovu zdůvodnit.

V rodině stejně jako v dětském domově jsou děti vedeny ke správnému jednání. Je položena norma, která se musí dodržovat. V rodině se však děje něco, co se v kolektivním zařízení jenom těžce probouzí, nebo se neprobudí vůbec.

Například maminka zakáže dítěti, že nesmí sahat na knoflíky od sporáku. Dítě však knoflíky velice lákají. Když se maminka nedívá, tak nepozorovaně přistoupí ke sporáku a příkaz poruší. Maminka se zlobí, dítě potrestá. Je smutná z toho, že jí dítě neposlechlo. Situace se za chvíli opakuje znovu. Dítě je opět silně pokoušeno na knoflíky sáhnout. Avšak neudělá to. Běží namísto toho k mamince a zvěstuje jí, že na knoflíky nesáhl. Maminka má z toho nefalšovanou radost a dítě se dočká velké pochvaly.

Dítě nesáhl na knoflíky kvůli zákazu, že nesmí. Motivem nebyl ani strach, že dostane trest. K poslušnosti mamincina příkazu je vedla touha udělat mamince radost. Příkaz tedy splnilo z lásky k mamince. Kolikrát v dětství se bude podobná situace opakovat! Mnohokrát dítě poslechne proto, že má maminku rádo, že jí chce udělat radost, že se těší na pochvalu. Něco takového zažívá dítě v domově jenom v omezené míře. Ve vztahu absolutní rodičovské lásky vůbec ne. A právě jednání z lásky k rodičům je podstatný prvek pro růst uvědomělého svědomí.

Formace svědomí patří k nejdůležitějším výchovným cílům. Daří se pouze v rodině, kde dítě vidí v rodičích vzor a má k nim úctu a lásku. Rodič je přitom dítěti laskavým průvodcem. Výchova svědomí je jednoduchá a nepotřebuje žádné metodické příručky. Svědomí v dítěti však nikdy nerozvine rodič, který není pro dítě vzorem, není garantem pravdivosti. Selže i ten rodič, který svou nedostatečnou láskou nevyprovokuje u dítěte jednání z lásky.

3. VÝCHOVA KE SVOBODNÉ OSOBNOSTI

Svobodu málokdo v pozitivním smyslu spojuje s křesťanstvím. Spíše se mají křesťané za ty, kteří různými zákazy a příkazy svobodu berou. Proto je třeba vyjasnit si pojmy.

„Svoboda je mohutnost, zakořeněná v rozumu a ve vůli jednat nebo nejednat, udělat to či ono, a tak sama od sebe konat vědomé skutky. Díky svobodné vůli rozhoduje každý sám o sobě.“ (Katechismus katolické církve, 1731)

Svobodu však může člověk ztratit zvenčí, když je někým přinucen jednat tak, jak on sám nechce. Může se jednat o zločinné násilí, domácí násilí, život v totalitním režimu nebo menší či větší omezování svobody v mezilidských vztazích. Takové ztrátě svobody se každý brání.

Svobodu však můžeme ztratit i jiným způsobem. V Katechismu katolické církve, 1887 se píše: **„Jestliže se člověk vzdálí od mravního zákona, ohrožuje vlastní svobodu, stává se otrokem sebe sama.“**

Z toho plyne, že:

Svobodný člověk je tedy jedinec, který není vnitřně zotročen vášní, hříšnými návyky, zraněními, strachem, jakoukoliv závislostí, komplexy a je tedy schopen nezatíženě volit mezi dobrem a zlem, rozhodovat se bez vnitřní svázanosti.

Takový člověk je cílem naší výchovy.

Pro porozumění vyjděme z negativního příkladu. Před časem jsem navštívil Cenacolo v Medjugorje. Je to zařízení, které založila v Itálii sestra Elvíra. S množstvím svých spolupracovníků v mnoha zemích se snaží pomoci mladým lidem, kteří se cítí být se svým životem v koncích.

Cenacolo v Medjugorje pořádá setkání poutníků s mladými muži, kteří prošli Cenacolem a jsou schopni o své proměně veřejně hovořit. Byl jsem v české skupině a měli jsme štěstí, že k nám hovořil Čech. Dozvěděli jsme se, že mladík pocházel vcelku z dobré rodiny. Od útlého dětství měl všechno, co chtěl. Rodiče měli na něho málo času, ale peněz mu dopřáli dost. Měl

všechno a chtěl mít stále víc. Musel mít motorku, aby se mohl vytahovat před ostatními. Musel získat děvče, na které ukázal. Peníze od rodičů mu přestaly dostačovat, ale on chtěl mít, co chtěl. Začal krást, ubližovat druhým. V duši měl prázdnotu, do které se tlačil strach. Hledal únik v droze. Namísto úlevy se však strach a úzkost zvětšovaly. Nedostávalo se mu peněz, ale bez drogy už žít nedokázal. Proto kradl. Začaly problémy s policií, cítil ji za sebou na každém kroku. Dobrý člověk mu řekl o Cenacolu. Dorazil do Medjugorje a požádal o přijetí do komunity.

Nic od toho však nečekal. Byl to jenom únik. Co mohl čekat člověk, který měl v srdci jenom touhu mít a užívat si. Viděl jenom sebe a své potřeby. Potřeboval tu najít ochranu, zlepšit si zdraví a pak zase jít.

V Cenacolu dostal anděla strážného – chlapce, který na tom byl kdysi podobně jako on. A ten byl pořád s ním. Těšil ho a pomáhal mu v prvních dnech bez drogy. Volal ho nazpět, když už byl u brány, aby odešel. Zval ho do kaple, kam nechtěl v žádném případě vstoupit. Anděl strážný dokázal, že ho má rád. A on v sobě objevil něco malinko podobného. Neviděl už jenom sebe. V Cenacolu není žádná zábava: jenom těžká práce a vztahy mezi kamarády. Náš mladík zažil první chvíle radosti z toho, že má někoho kolem sebe. Postupně objevil, že život pro druhého přináší radost. Prokousal se prvními krůčky modlitby do blízkosti Boží. Bez Boha si další život nedovedl představit. Cítil jeho sílu i lásku.

Před námi poutníky stál mladý muž zbavený vnitřních svázaností – svobodný od touhy pořád něco mít, vynikat, chlubit se před druhými. Osvobozený od drogy, která ho stahovala do pekel. Měl krásný úsměv člověka, jehož srdce je svobodné od všeho, co mnoho mladých lidí více či méně poutá a brání jejich rozletu. Říkali jsme si mezi sebou: „Ten to má dobře poskládané.“

Loučili jsme se s ním viditelně osvěženi jeho osobností. Zůstával zatím v komunitě. Věděl, že přijde den, kdy se bude cítit už dostatečně silný k tomu, aby odešel tam, odkud sem přišel. Naposledy nám zamával a zvolal: „Řekněte mladým, ať mají rádi a neubližují.“

Mladý muž z Cenacola dopadl zatím velmi dobře. Dospěl do stadia vnitřní svobody, ve které není svazován a tažen dolů změkčilostí, zakomplexovaností, zraněními, vášněmi, hněvem, závislostí na alkoholu či drogách, na majetku... Nemá ještě vyhráno, neboť droga se jim stále nabízí jako falešné a jednoduché řešení v jakékoliv těžkosti.

Jak hluboce nesvobodným se stal onen chlapec vinou špatné výchovy navenek normálních rodičů, kteří takto nesplnili svou roli. Z jejich domova se vybelhal člověk nesvobodný, zraněný, neschopný života pro druhé. Říká se, že každý člověk může vychovat narkomana. Souhlasím s tím jenom potud, pokud rodina vychovává nesvobodného člověka.

VNITŘNĚ SVOBODNÉ DÍTĚ

V našem minulém zamyšlení jsme si dovodili, že cílem výchovy je vnitřně svobodný člověk. Jedině takový člověk se může rozhodovat podle svého rozumu a vůle. K takto vyzrálému dospělému člověku vede dlouhá cesta vnitřně svobodného dítěte. Rozhodující roli zde hrají rodiče, sourozenci, širší rodina a do jisté míry i společnost.

Výchova k vnitřní svobodě = výchova ke skromnosti, ohleduplnosti, chudobě ducha (ne v zajetí vášní).

Z této cesty se mohou rodiče sami vyřadit tak, že dítě přestanou smysluplně doprovázet. Jak je to možné? V dnešní společnosti má velký vliv reklama, a to nejenom na výrobky, ale

i na životní styl. Jak přitom osvěceně i lákavě znějí hesla liberálních pedagogů, které jsou doprovázeny fotografiemi krásných dětí. Je to typické sofisma, jehož užívání v lidské (ne)logice objevili už staří Řekové. Falešný závěr (konkluzi) dostaneme, když v myšlenkové operaci použijeme v první větě (premissi) a v druhé větě použijeme vždy jiný význam stejného pojmu.

Příklad sofismatu: 1. premisa: Pán Ježíš řekl o Herodovi, že je liška. 2. premisa: Liška běhá po lese. Konkluze: Herodes běhá po lese. (Význam slova liška je v první a druhé premisi různý.)

Reklama: 1. premisa: Použití tohoto výrobku vám přinese štěstí. 2. premisa: Dva zamilovaní prožívají štěstí. Konkluze: Když použijete nabízený výrobek, budete žít šťastný život. (Význam slova štěstí je v první i v druhé premisi různý.)

Liberální pedagogové: 1. premisa: Nabízíme správný výchovný styl pro výchovu dětí. 2. premisa: Usmívající se dítě. Konkluze: Když použijete náš výchovná styl, budete mít usmívající dítě. (1. premisa: Výchováváne dítě. 2. premisa: Smějící se dítě. Konkluze: Naše vychovávané dítě je radostné dítě.)

Učení liberálních pedagogů je skutečně nevědecké. Vymysleli systém, který nemohli doložit šťastným dospělým člověkem, který jejich styl výchovy absolvoval. Přitom jejich výchovný styl vyřazoval tradiční výchovu, která měla zkušenosti z celé dosavadní existence lidstva a byla všeobecně přijímána. Seriózní od liberálních pedagogů by bylo, kdyby své principy aplikovali na několika generacích a teprve pak je v případě úspěšnosti nabídli celému lidstvu. Dnes je z výsledků jejich experimentů (bohužel živých lidí, jejichž život zásadně ovlivnil) jasné, že vývody liberálních pedagogů byly vadné, zamořili však naši civilizaci a odstříhli ji od tradiční výchovy. Proto tolik bezradnosti mezi mladými vychovateli – rodiči.

Liberální výchova nevede k vnitřní svobodě, i když to její propagátoři tvrdí. Přitom nařizují: Dítě nesmí trpět žádným omezováním svobody, žádným nedostatkem, ale má se cítit svobodně, radostně a sytě a stále se samo rozhodovat podle toho, co chce. Pokud chce ničit, je třeba nechat průchod jeho agresivitě. Důsledkem toho není jenom dobře známé rozmazlování, ale i lenost a nuda, protože není třeba žádné nasazení, když všechno je po ruce.

Liberálně vychovávané dítě si také neumí odříkat, musí všechno mít, odmítá poslouchat. Rodiče jsou bezmocní. Na takovou autoritu si postěžovala i učitelka z mateřské školy: „Děti maminky neposlouchají, všechno si vynucují řevem, ale ve školce brzy poznají, co mají a musejí dělat.“

Pamatuji si též na svou tetu, jejíž syn vychovával „podle knížek“. Mamince odevzdal na prázdniny syna neposlušného, vzdorovitého, se kterým si sám nevěděl rady. Když si po nějaké době přijel pro syna, tak nevěřil vlastním očím. Našel ho spokojeného, poslušného. Ptal se matky: „Jak jsi to dokázala?“ – „Jenom jednou to zkusil. A když narazil, tak poznal, co po něm chci.“

Maminky si často dnes stěžují na děti, které jim prskají, odmítají jíst to, co mají. Na vlastní oči jsem viděl jinou maminku. Dávala poprvé svému chlapečkovi špenátovou polévku. Dítě ji vyprsklo. Maminka reagovala okamžitě a nesmlouvavě. Za chvíli snědl polévku všechnu.

Pokud dítě musí všechno mít, co chce, a není pěstována alternativa, že to mít nemusí, kladou se základy vnitřní nesvobody. Dítě nemůže přejít, když něco nemá. Podobně se dětem uhýbá, když se jim něco „nechce“. Roky jsem vedl ministranty. Snažil jsem se v nich probouzet ochotu k sebezáporu, nadšení pro oběť. Ale co jsem mohl dělat, když maminka

odhlásila syna z ministrantské poutě a přitom mi řekla: „On bývá po té pouti unavený, to není pro něho.“

Velký duchovní vůdce P. Slavko Barbarič byl mužem oběti, vnitřní kázně. Nic mu nebylo zatěžko udělat pro Krista. Nejednou nemohl pohnout lidi k nasazení pro Krista, a tak si povzdechl: „Rozmazlení křesťané.“

Dítě vedené ke skromnosti, ohleduplnosti, které nemusí mít všechno, co chce, je dítě vnitřně svobodné. Je poslušné a ochotné na sobě pracovat. Je připravené i pro náboženskou výchovu, ale o tom ještě dále.

VÝCHOVA SAMOZŘEJMOSTÍ

Samozřejmost je něco, co je všeobecně uznávané, používané, nediskutované, prostě platné. Například v civilním životě je samozřejmé, že dítě se musí vzdělávat. Na animální úrovni pak je platné, že musíme jíst. V občansko - právní rovině je neoddiskutovatelné, že někdo musí vládnout.

V běžném rodinném životě je spousta samozřejmostí, o kterých se nediskutuje. Například to, že je třeba jít zavčas spát, abychom mohli ráno pracovat. Je to samozřejmost, kterou se snaží každý člen rodiny nějak zachovat, aby byl na druhý den použitelný. Ale pozor! Až na dítě, které si usmyslelo, že ono spát nepotřebuje! Ostatní členové rodiny kroutí nechápavě hlavou, když maminka capartovi vysvětluje: „Musíš jít spinkat, abys ráno mohl běhat.“ – „Nemusím spinkat, budu běhat.“ – „Budou tě bolet očička.“ – „Nebudou. Ty taky ještě nejdeš spát.“ – „Já už jsem velká, nemusím tolik spát.“ – „Já jsem taky velký, podívej.“

Nesmyslná diskuze, která unavuje maminku i dítě. Závěr přitom bude vždycky špatný. Pokud maminka přece jenom neustoupí, tak dítě půjde se vztekem či brekem do postýlky. A závěr dne bude pokažený. Jestliže maminka ustoupí, tak dítě bude na druhý den nevyspalé. A navíc si ověřilo, že i v samozřejmých záležitostech může slavit vítězství.

Rozumní rodiče s dětmi o samozřejmých věcech nediskutují. Snaží se dítěti například vysvětlit, že je třeba navštívit nemocnou babičku. Nevysvětlují mu to však tehdy, když je třeba se vypravovat a dítě protestuje, protože si chce například hrát. V takové rodině platí jako samozřejmé, že když se rodiče vypravují, tak děti jdou bez diskuze s nimi.

Je například samozřejmostí, že dítě zdraví toho, koho zdraví rodiče. Může nastat situace, že rodiče na nedělní procházce pozdraví někoho, kdo se dítěti nelíbí. V samozřejmosti vychovávané dítě pozdraví také a o kus dál se rodičů zeptá, proč zdravili někoho, kdo to byl. Přitom se dozví, že ten pán je tatínekův zaměstnavatel, na němž závisí příjem pro rodinu. Dítě, které nemá vžitou zásadu samozřejmosti, nesympatickou osobu nepozdraví, na maminičím káravý pohled třeba i nahlas odpoví drzým nesouhlasem. Tatínek se za svého „nevychovance“ stydí. Jeho zaměstnavatel si udělá obrázek. Vycházka může končit „tichou domácností“, když otec je našťvaný, že jeho žena si pěstuje rozmazlence.

Výchova samozřejmostí je velmi účinná. Není přitom demagogická, neboť s dětmi o domácích „zákonech“ hovoříme. Dítě pak samozřejmě poslouchá, neodmlouvá, uklízí, všechno sní, zdraví, pomáhá... Toto chování je samozřejmé pro rodiče, snadno se stává samozřejmým i pro dítě, protože dítě rádo chce být jako rodiče. Samozřejmé úkony neubírají na svobodě, neboť v rámci samozřejmosti (například jít s rodiči na procházku) si dítě libovolně běhá, nechá se nést, rodiče mu vyhoví a jdou kvůli němu oklikou atd.). Výchova samozřejmostí vnáší do rodiny řád, klid a přispívá k vnitřně svobodnému dítěti.

I v náboženské výchově je výchova samozřejmostí klíčová. V dobré rodině se o Pánu Bohu mluví, zdůvodňuje se víra, náboženské postoje a chování. Přitom se samozřejmě před jídlem rodina modlí. Pokud by dítě z jakéhokoliv důvodu chtělo modlitbu bojkotovat, tak se mu gestem samozřejmostí řekne, že se bude modlit. To, co rodiče považují za samozřejmé náboženské chování, tak jako samozřejmé požadují od dětí. Přitom se jeho svobodě ponechá spousta dalšího náboženského chování (např. samozřejmost je, že se v pátek postíme; svoboda je, jak se postíme, co si odřekneme.) Samozřejmost se vzrůstajícím věkem uvolňujeme. Její zásady má však dítě tak vžitě, že samozřejmé principy neopouští.

Někdo možná řekne, že samozřejmost není svobodná, proto ji nepoužívá. Stačí přece dobrý příklad a dítě jej bude následovat. Odpovídám: Dobrý příklad patří neoddelitelně k samozřejmosti, ale výchovu samozřejmostí nenahradí. Jeden ředitel církevní školy na začátku svého ředitelování prohlásil: „Budu chodit do kaple. Děti mě budou vidět a budou chodit se mnou. Nijak je nebudu nutit, ony přijdou svobodně samy.“ Po dvou desítkách let říká tentýž ředitel: „My učitelé a děti chodíme se modlit do kaple spolu. Samozřejmě, bez diskuze. Nikdo nezůstává někde ve škole mimo kapli. Jít se společně modlit je samozřejmé. A děti o tom nepochybují, podobně jako nepochybují, že vyučování nemůže být bez učitele. Copak je možné začít den bez Toho, kdo nám dal svět, naše tělo, které může běhat, naši duši, která může milovat?“

Výchova samozřejmostí v náboženské oblasti vstřípí dětem život z víry, naděje a lásky tak, jak jej žijí rodiče, farnost, církev. Jednou si stěžovali rodiče při poučení ke křtu, že jejich první dítě nerado chodí do kostela. Zeptal jsem se: „A jdete do kostela i vy s radostí a s chutí a samozřejmě každou neděli?“ – Nechodili ani každou neděli, ani s radostí, ale s jakousi povinností. Z rozhovoru vyplynulo, že nevychovávali ani samozřejmostí ani dobrým příkladem.

O výsledek náboženské výchovy se vůbec nemusí obávat rodiče, kteří vychovávají samozřejmostí. Jejich děti je následují a rodiče mohou v klidu a úspěšně zasévat semínka Božího slova do jejich otevřeného srdce, které se otevírá rádo a ochotně proto, že je vnitřně svobodné

UKÁZAT BOHA JAKO NEJVYŠŠÍ DOBRO

Zopakujme si v kostce, co jsme si dosud řekli: *Dítě vnitřně svobodné nestahuje ke dnu závislosti, změkčilosti, strach, agresivita, zakomplexovanost, zranění, vášně, hněv, touha vládnout, všechno mít.*

Vnitřně nesvobodného člověka si můžeme představit jako balón, jehož koš táhnou k zemi balíky výše uvedených špatností, které jsou přitom jenom nedokonalým výčtem. Člověk by se chtěl uvolnit a vzlétnout jako balón k výšinám, ale nemůže se ze své svázanosti vymanit.

Pamatuji si jednoho mladého kněze. Byl velmi oblíbený, mírné povahy. Neměl nějaký zvláštní „tah na branku“, ale zdálo se, že jeho kněžská služba bude poctivá a vytrvalá. Po několika letech kněžství šokoval lidi ve farnosti i v širokém okolí, že odešel za ženou s dětmi, a sám s ní měl také dítě. Kdo jej však znal blíže, tak věděl, že se neuměl omezovat: byl tlustý, všude chodil pozdě, byl líný v ovládnutí sebe sama.

Jeden náš známý byl zraněný z tvrdé výchovy. Jeho manželka si stěžovala, že všechno dětem povoluje. V 16 letech jim dcera přinesla domů miminko. Všem se vybavila tátova zásada, že jeho dcera se nemusí omezovat.

Vzpomínám si, jak jsme získávali rodiče, aby přihlásili své děti do církevní školy, do které se muselo dojíždět. Většina řekla: „Ne, děti by musely dojíždět“. Oč více by svým dětem prospěly, kdyby řekli „ano“ a vedli své ratolesti k obětavosti, která osvobozuje.

Velký závažím bývá zakomplexovanost, která je plodem příliš přísné výchovy, kdy nebylo dítě chváleno, ale naopak sráženo, káráno, ponižováno. Takové dítě hledá náhradní prožitky, mnohdy riskuje, aby dosáhlo uznání. Anebo se podbízí, aby si kamarády koupilo.

Všimněme si nakonec drogově závislých – ti buď neměli lásku anebo měli všechno, co chtěli. Ti první drogují ze zoufalství samoty, ti druhí z přesvědčení, že jim patří všechno, tedy i svět drog – omezení je pro ně neznámá veličina.

Uvedli jsme si některé cesty k vnitřní nesvobodě. Nesmíme vlastní hloupostí anebo nedůsledností či zbabělostí dopustit, aby naše děti nemohly vzlétnout, aby nebyly jako balón, který se nemůže odpoutat od země vinou závaží různých svázaností. **Neboť vnitřní svoboda je nezbytná pro úspěšnou náboženskou výchovu.**

Velmi jsem se zaradoval, když jsem před lety učinil objev v knize „Pojednání o lásce k Bohu“ od svatého Františka Saleského. V 7. kapitole světec píše: „*Vůle je tak podstatně zaměřena k dobru, tak bytostně je s ním spjata, že se k němu ihned přiklání, jakmile je zpozoruje... Když tedy vůle prostřednictvím rozumu, který jí nějaké dobro ukáže, toto dobro zpozoruje a je si ho vědoma, ihned z takového setkání pocituje radost a takové setkání se jí líbí. A právě to vůli povzbuzuje a táhne způsobem sice milým, leč důrazným k tomuto dobru, jež je láskyhodné, aby se s ním sjednotila, a nechává ji, aby hledala všechny vhodné prostředky k dokonání tohoto sjednocení... Tento pohyb vede vůli k tomu, aby se s tímto dobrem sjednotila... Krátce řečeno, zalíbení v dobru je první zlom, první pohnutka, kterou dobro vyvolává ve vůli. Za ním pak následuje pohyb či spěch vůle, jímž se vůle snaží dostat kupředu a přiblížit se k něčemu milováníhodnému – a to je pravá a vlastní láska.*“

Toto poznání svatého Františka má dalekosáhlé důsledky pro náboženský život. Jestliže lidská vůle následuje dobro, které jako dobro poznává, o to víc tíhne k Bohu, který je nejvyšším dobrem. **Jestliže tedy představujeme Boha jako nejvyšší dobro, tak děti půjdou neomylně za ním.** To je úžasné uklidňující poznání. Bůh sám svou dobrotou a krásou si přitáhne dětské srdce a ono se s velkou radostí přitulí k němu. Úkolem rodičů, kněží a vychovatelů je ukázat Boha jako krásného, dobrého a milujícího Otce. Bůh sám tak zaujme dětskou vůli, která probudí lásku, jež si Boha zamiluje a jde za ním.

Dosvědčuji, že takto to skutečně funguje. Děti dovedou milovat Boha skutečně horoucí láskou. A taková láska není chvilková, ale celoživotní. Už slyším námitku: „Proč vychází z křesťanských rodin tolik nevěřících mladých lidí? Je nepřitáhla Boží dobrota?“

Takové tvrzení беру po svých zkušenostech s velkou rezervou. Prakticky vždycky, když jsem takovou námitku řešil, zjistil jsem, že ona rodina buď Boha jako dobrotu a krásu slovem či životem nepředstavila, anebo tam vyrůstaly děti vnitřně nesvobodné, které se nemohly pro svoje svázanosti vznést k Nejvyššímu dobru, jako se vznese balón k obloze. Naopak znám rodinu, kde se křesťanství žilo a děti vyrůstaly jako vnitřně svobodné bytosti, aby Boha dospělé děti opustily.

Tématu výchovy ke vnitřní svobodě jsme se patřičně věnovali. V příštích kapitolách na to narazíme jenom příležitostně. Budeme se věnovat tomu, jak dětem předat víru v Boha, který

je nekonečné dobro a krása. Budeme hledat způsoby, jak ho jako Nejvyšší dobro a krásu dětem představit, aby si ho ony zamilovaly a nikdy ho v životě neopustily.

SPOLEČNÁ MODLITBA

To, že se máme modlit, víme z mnoha stránek Písma svatého. Že se máme společně modlit, víme z modlitební biblické praxe, která je korunována Ježíšovým výrokiem: „Kde jsou dva nebo tři shromážděni v mém jménu, tam jsem já uprostřed nich.“ Přesto víme, že se v mnoha křesťanských rodinách jejich členové společně nemodlí a mnozí to ani nepovažují za potřebné.

Před několika lety jsem se zúčastnil exercicií v Širokem Brijegu. Vedl je františkán P. Jozef Zovko. Exercicie byly podporovány zvenčí modlitbou několika set lidí. Docházelo tam k mnoha obrácením a také k vyznáním manželů, jejichž rodiny procházely krizí anebo se již rozpadly. Tito lidé litovali, že se společně nemodlili a mnozí přímo dosvědčovali, že soužití v rodině začalo váznout, když se přestali její členové společně modlit.

Při společné modlitbě vítají rodiče a děti ve svém společenství samotného Boha. Komunikují s ním, když ho prosí, děkují mu a rozjímají s ním například o poselství Bible. Při modlitbě Bůh rodinu stmeluje, posvěcuje a posiluje. Její členové tak mají k sobě blíž a jejich vzájemná láska se prohlubuje. Bůh proměňuje jejich srdce tak, aby jejich vzájemná láska směřovala k jednotě, a tak byla co nejvíce obrazem Nejsvětější Trojice.

Přesto se tak málo lidí u nás společně modlí. Zdůrazňuji: nestačí, když rodiče pošlou dítě, aby se před spaním pomodlilo. Nestačí, když se s ním pomodlí maminka. Je nezbytné, aby se k modlitbě připojil otec a převzal přitom svou roli „kněze“ rodiny. Nemám potřebný rozhled, abych hodnotil, zdali se v jiných evropských zemích modlí rodiny spolu více či méně než u nás. Nabízím jenom jednu vzpomínku, která se mě však velmi dotkla a poodhalila mi roušku tajemství nad otázkou, proč jsou Chorvaté mnohem více věrni Bohu než my Češi.

Bylo to na pouti v Medjugorje. V ten den jsme tam zakusili dozvuky zemětřesení, které mělo epicentrum na severovýchod od Mostaru. Vraceli jsme se po večerním modlitebním programu na parkoviště k autu. Zjistili jsme, že vedle nás se chystá k odjezdu chorvatská rodina se čtyřmi dětmi. My i oni jsme byli plní radosti, a tak jsme se rychle sblížili. Otec rodiny nám vzápětí barvitě líčil, jak zažili zemetras (zemětřesení). Několikrát z různých pohledů opakoval, jak je rozdělila prasklina v zemi. Prasklina tak oddělila od sebe nejenom manžely, ale i děti. Pak nám sdělil, že marně shánějí sošku Pražského Jezulátka, aby se kolem něho mohli modlit. Slíbili jsme jim, že jim sošku pošleme a chystali jsme se s rodinou rozloučit. A tu se stalo něco, co na nás velmi hluboce zapůsobilo. Otec svolal manželku a děti. V malém kruhu se rodina postavila čelem ke kostelu a otec se ujal vedení modlitby. Zdůrazňuji, že tatínek a ne maminka, jak bychom v nějaké lepší variantě čekali u nás. Na závěr nám otec požeňnal a poprosil, abychom požeňnali i my jejich rodinu. Pak už jsme si mávali na rozloučenou s obyčejnou rodinou, kde otec byl poštovním úředníkem a maminka byla s nejmladším dítětem doma.

Modlící se rodina je nejenom živým společenstvím s Bohem, ale i školou modlitby, kde modlící se rodiče jsou vzorem, který děti, a zůstanu mu věrni po celý život. Kolik dětí zažilo ve své rodině s úctou klečícího otce. Kolik dětí mělo to štěstí následovat svého tatínka v modlitbě. Výchova samozřejmostí a dobrým příkladem je nezastupitelná.

Vraťme se opět do Medjugorje, kde večer probíhají pod širým nebem nezapomenutelné adorace. Od velkého presbytáře se paprskovitě rozbíhají chodníky, mezi kterými jsou lavičky s poutníky. V naprostém tichu se tu rozvíjí dialog mezi Ježíšem v Nejsvětější svátosti a oddaným Božím lidem. Na chvíli nás přitom vyrušuje dvojice otce a syna. Přesouvají se po chodníku blíže k vystavené monstranci. Když už blíže nemohou, klesá muž na kolena a opírá se rukama o zem, aby byl v hlubokém předklonu. Jeho syn ho věrně napodobuje. Je to tak úchvatné, že kromě adorace sleduji i tuto dvojici. Muž nemá ještě padesátku a jeho syn může být šesták. Z chlapce přímo sálá úcta k Pánu Ježíši i i šťastný respekt ke svému otci, který rozhodně není žádný intelektuál. Za nějakou dobu je otec již unaven a zaujímá snadnější polohu těla. Jeho syn zůstává i nadále v hlubokém předklonu, jak to viděl u svého tatínka.

Myslím, že tento obrázek by měli vidět mužové, kteří si stěžují na své děti, že nezůstaly věrné Pánu Bohu. Měli by ho shlédnout jako zpytování svědomí. Jsem přesvědčen, že onen chlapec z medjugorské adorace neodloží nikdy to, co má tak hluboce vryto ve svém srdci. A jsem přesvědčen, že navíc si bude tento vnitřní svět chránit proti všem, kdo by mu jej chtěli vzít.

Milí rodiče, kéž jsou tyto řádky pro vás povzbuzením. Pokud se s dětmi modlíte, můžete se třeba modlit ještě lépe – s větším nasazením, věrností a oddaností. Pokud se nemodlíte, tak prosím, začněte a vytrvejte. Přitom neztrácejte energii v obavách, co z vašich dětí vyrostě, zdali zůstanou věrní Pánu Bohu. Obavy, strachy odčerpávají mnoho sil a přitom nic nepřinesou. Spojte se v péči o domácnost, abyste si mohli společně kleknout či sednout k modlitbě. A jako je v bezpečí dítě, které oddaně vloží dlaň do dlaně svého tatínka či maminky, tak je v bezpečí dítě, které v modlitbě podá ruku do napřážené ruky nebeského Otce. A to nejenom v dětství, ale i v dospělosti, kdy v pohledu na Boží velikost a stvořitelenskou sílu jsme jeho dětmi i v pokročilém stáří.

POKOJ V RODINĚ

Možná se někomu zdá, že pokoj v rodině nepatří do témat o náboženské výchově. Víme však, že dítě s vnitřním nepokojem těžko může v sobě rozvíjet duchovní život. Podívejme se tedy na dětskou agresivitu, která charakterizuje mnoho dětí a která zabraňuje pokojnému rozvoji života modlitby.

Obecně zaznamenáváme u dětí nárůst agresivity. Učitelé mluví o tom, že děti jsou k sobě navzájem zlé. I na veřejnosti, např. v dopravních prostředcích, jsme svědky bezohlednosti. A šikana se nám z pedagogických příruček přesunula do běžného života ve školách či jiných kolektivech a dokonce i na ulici.

Vnitřní energie, která se přelévá do svalového potenciálu, je charakteristická pro mladého člověka, a je jistě darem Stvořitele. Je hybnou pákou v boji se zlem, silou v práci, průvodcem pokroku lidstva i bezpečím jednotlivců. I v dětském věku se však tato energie nesmí hromadit, proto rodiče musejí dbát o vyváženost sedění a pohybu, při kterém dojde k vybití energie.

Obecně platí, že **násilí se u dítěte projeví tehdy, když je přetíženo, vzniká stres, kterého se dítě zbavuje agresivitou.** Rozumný rodič se tedy snaží, aby jeho dítě nebylo

přetěžováno. Je to prevence, která je nezbytná podobně jako se neobejdeme bez prvního kroku.

Je to paradoxní, ale volná výchova, která slibovala poklidný rozvoj dětské osobnosti, je příčinou mnohé agrese. Volná výchova dává dítěti příliš mnoho volnosti a příležitostí k rozhodování ve věcech, na které nemůže být vzhledem ke svému věku připraveno. Takto se dítě přetíží a následná agrese je reakcí na přílišnou zátěž. Pokud nám připadají podobná tvrzení přehnaná, tak si vzpomeňme na sebe, na svůj výbuch hněvu, když jsme toho měli moc.

K pochopení si uveďme jednoduchý příklad. Snídaně. Děti přicházejí do kuchyně a mají nachystáno jídlo. Na talířcích chléb namazaný medem, v hrníčcích nalité kakao. Děti se pomodlí a v tichu snídají. Ráno většinou nikomu není moc do mluvení. Po snídani se děti pomodlí a v klidu odcházejí do školy. Zcela jinak je tomu v rodině s volnou výchovou. Maminka nechce klást dítěti překážky, a proto mu připraví celou škálu možností k nasycení. A už ve dveřích na dítě syje: „Martínku, copak dneska budeš papat? Šunečku anebo raději pomazánku? Je tam jogurtek, tvarohová přesnídávka. Chceš k tomu chlebiček nebo rohlíček? Máme tam koláč s tvarohem. A co dáme k pití? Kakao, čaj anebo bílou kávu? Můžeš pít i něco studeného.“

Chlapec se má rozhodovat mezi tolika možnostmi. Neví, co má odpovědět. Spousta věcí z toho mu moc chutná. Ale co si má vybrat? Jeho oči těkají z jedné potraviny na druhou. Maminka chce znát rozhodnutí, proto ho vybídne, aby už konečně řekl, co chce. Ale Martin neví, co si má vybrat. Do toho stačí malinké rýpnutí bratříčka, které by hoch normálně přešel v legraci. Nyní však je poslední jiskrou, která zapaluje. Martin dává bratříčkovi herdu do zad. A než se maminka otočí, tak má u stolu rvačku. Nechápe, že si ji zavinila sama. Jak se má nyní s dětmi pomodlit?

Rodiče by měli znát, kolik „snese“ jejich dítě při práci (zábavě) s počítačem. Zvláště hry „vyždímají“ organismus natolik, že hráč se nemůže vrátit do normálního světa a v citovém zmatku použije agresi. U citlivějších dětí může následovat agresivní chování po shlédnutí filmu či jiného náročného pořadu.

Nemálo vychovatelů také podceňuje velmi zásadní vliv agresivních scén na psychiku dětí. V časopisu Děti a my (3/93, O. Zelinková) jsem četl: „Již v 60. letech minulého století byla v západních zemích prováděna řada sledování s cílem varovat před přílivem filmů plných násilí. Hicks v roce 1965 sledoval pětileté děti. Třikrát po sobě jim promítl osmiminutový film, ve kterém byly čtyři fyzické agrese (např. chlapec tloukl plastikovým kladivem panenku). Poté byly děti vystaveny frustraci a po ní dvacet minut sledovány. V průběhu těchto dvaceti minut se dopustily v průměru šestnácti agresí, které napodobovaly agrese sledované ve filmu. U kontrolní skupiny dětí, které film nesledovaly, se agrese neobjevila... Vzorem agresivního jednání jsou však i televizní zprávy o únosech letadel, územních konfliktech, atd.“

Pramenem agresí mohou být také přílišné nároky rodičů, které nedokáže potomek plnit. Děti, které nemají ve svém jednání řád a jsou panovačné doma, si v dětských kolektivech často vůdčí pozici nevybojují. Takové děti jsou plné chaosu a strachu. Agresivitou se snaží vůdčí role dosáhnout anebo přebít vnitřní nejistotu.

Dítě vychovávané v řádu hodnot, poslušné a přitom sebevědomé bezpečím domova, nepřetěžované do nadměrné frustrace, se neuchýlí k agresi, ale naopak své klidné srdce otevře

modlitbě, ve které získá v samotném Bohu oporu nejvyšší. A bude o ni prosit Boha nejenom v dětství, v dospívání, ale i v dospělosti.

VÝCHOVA K ÚCTĚ

Myslím, že se shodneme na tom, že slovo „úcta“ nám téměř zmizelo z našeho hovorového slovníku. A když řekneme, že vychováváme dítě k úctě, tak si mnozí kolem nás řeknou, že jsme z roku „raz dva“. Přitom platí velmi závažné tvrzení, že bez úcty není lásky. Dítě miluje své rodiče, protože v nich vidí své ochránce, živitele, průvodce, oporu...

Podobně je to i ve vztahu k Bohu. Dítě v něm vidí někoho, kdo nás nekonečně převyšuje mocí, silou, krásou, láskou... Z úcty vyrůstá láska, které jde naproti nadpřirozená ctnost vlité lásky.

Pokud ve vztahu k člověku nebo ve vztahu k Bohu vymizí úcta, bortí se i láska. Proto musíme děti v úctě vědomě upevňovat. V rodině se tak děje například tím, že dítě prosí a děkuje, pěkně zdraví, nikdy si nedovolí na rodiče totéž jako na nějakého kamaráda, neboť rodiče mu to nedovolí. Takoví rodiče své děti vroucně milují, ale zároveň mají zdravý odstup, ve kterém je děti např. nikdy neudeří, nekřičí na ně, nemohou si dovolit drzosti apod.

Ve vztahu k Bohu se upevňuje úcta především při modlitbě. Než se začneme například večer modlit, tak uklidíme pokoj, děti ať jsou čisté a klidné. Při modlitbě můžeme ukázněně sedět, stát, ale největším projevem úcty a pokory je klečení. Pokud se rodiče modlí s dětmi také na kolenou, získávají velké devízy v úctě, pokoře a oddanosti. Pokleknutí je totiž specifický úkon vyhrazený jedině Bohu a znamená také podřízenost. Nenechme se zmást tím, že mnozí lidé klečení odmítají. Pokud jsme na pochybách, tak si klečení vyzkoušejme a poznáme jeho pozitivní účinky.

Podobně je třeba využít k postoji úcty k Bohu i ruce. Můžeme využít různé možnosti. To, co platí o pokleknutí, můžeme aplikovat na sepnutí rukou. Způsobně sepnuté ruce ukáznějí ducha, pomáhají k jeho zaměření. Myslím, že je chybou, že většina křesťanů toto osvědčené gesto opustila. Ztratila tak přímou spojnici k úctě. Naštěstí si to mnozí duchovní vůdci uvědomují a vedou děti ke spínání rukou. Nedávno jsem byl v rodině, kde se rodiče i děti modlili v kleče a se sepnutýma rukama. Úcta k Bohu tam dýchala z každého pohybu a slova.

Dobří vychovatelé využijí každé příležitosti k posílení úcty k Bohu. V posledních letech se nám vloudilo do zbožnosti dětí kamarádství. Byla to reakce na strašení Bohem, komplexy viny u dětí, apod. Kamarádství je jiný extrém. Je nepravdivý, protože Bůh není na stejné úrovni jako člověk. Je extrém nebezpečný, protože nad „stejného“ se lehce povýším a v závanu nevěry tam posadím sám sebe.

S úctou se mají chovat i děti v kostele. Nošením dříví do lesa je poznání, že rodiče s volnou výchovou dětí v kostele nezvládají. Když k tomu tito vychovatelé přijmou ještě tvrzení, že napomínáním a ukázněním se kostel dětem zprotiví, tak jejich ratolest využije prostor v kostele k tyranizování přítomných věřících i jich samotných. Ubohý kněz, který má v takovém prostředí kázat, a přitom nemůže rodiče napomenout, protože by narazil a sklidil by ostrou kritiku.

Ohleduplní rodiče, kteří se snaží vychovávat děti v řádu a poslušnosti, si najdou v kostele místo, kde budou s dětmi, aniž by neúměrně rušili své okolí. S malým dítětem to bývá v boční kapli, ve vymezeném prostoru či vzadu v kostele, abych mohl např. na kázání vyjet či

vyjít ven. I malé dítě nenechají volně se po kostele pohybovat nebo se dokonce neuctivě předvádět. Rozumní rodiče nepodlehnu nikdy pokušení, že jejich dítě je hodno obdivu, když skáče, vystrkuje zadek na oltář či na lidi anebo si lehá na oltářní stupně.

Rozumný rodič dítě nepřepíná, ale zároveň i vyžaduje nepřekročitelné způsoby uctivého chování. Výchovná snaha rodiče směřuje ke chvíli, kdy bude moci opustit různé kouty a posadí se s dítětem do předních lavic či laviček. Co musí dítě zvládat? Především pro něho musí být samozřejmé, že bude sedět na klíně nebo vedle rodiče. Vyhráno mají rodiče, když naučí dítě šeptat. Pak si mohou totiž povídat a rodič vysvětluje dítěti, co se v liturgickém prostoru děje, může i úměrným způsobem tlumočit kázání. Sám bude překvapen, jak se usměrňované chování náhle přehoupne a dítě se samovolně začne chovat tak, jak má.

Uctivé chování v kostele vyžadujeme od dětí nejenom v útlém věku, ale i ve věku školním. Platí to velmi naléhavě i pro chování dětí ve školní kapli na církevní škole. Pokud se tam kaple stane třídou, kde se žáci baví, požduchují nebo jinak si všímají více sebe než svatostánku, stane se kaple pro ně místem, kde mohou ztratit nejenom úctu k Bohu, ale i víru.

Zachovejme si úctu k Bohu, který nás nekonečně převyšuje. Kéž se náš vztah k Nejvyššímu projevuje v každém našem gestu, postoji, slově, a to kdekoliv. Zvláště pak v kostele, kde je ve svatostánku přítomen živý Chléb, Pán Ježíš. Od prvního okamžiku vstupu do kostela patří moje mysl, vůle i cit Jemu. Buďme tak příkladem pro děti, vyžadujeme to od nich. Nic tak v nich nezkřívíme, naopak narovnáme všechny křivky tak, aby se spojily s paprsky, které k nám směřují ze svatostánku, nebo přímo z nebe.

STRACH O VÍRU DĚTÍ

Je mezi námi dost rodičů, kteří se bojí, že jejich dítě v dospívání či později v mládí ztratí víru. Jsem přesvědčen, že víru nikdy neodloží dítě, které vyrůstalo v harmonické rodině, kde Bůh byl samozřejmým středem jejich společenství. Myslím si, že i výchovné chyby nakonec vyrovná a převáží dobrý příklad rodičů, kteří se společně s dětmi modlí a žijí jako dobří křesťané.

Přesto i poctiví katoličtí rodiče musejí být ve střehu. Jejich děti jsou velmi často v různých kolektivech s vírou osamoceni. Tlak na to, že jsou jiní, že jinak myslí, je velký. Mladí lidé přitom většinou inklinují ke kolektivismu. Rádi se identifikují s nějakou skupinou současníků. Na diskotéky či jiné taneční zábavy chodí ve velké většině v nějaké partě. Rádi něco v partě znamenají. Jak těžko se tohoto postavení dosahuje, když jsou jako katolíci jiní. Přesto je musíme vést k tomu, že jiní budou a že kvůli tomu zažijí i nemalé ústrky. Je velmi pravděpodobné, že posměch a jiné „nepříjemnosti“ zažije dítě z věřící rodiny v době školního dětství, kdy se může opřít o svou rodinu. Takový zážitek má pro dorůstajícího katolíka velký význam.

Dítě ať je vedeno k tomu, aby nikdy nezapřelo svou víru. Má být připravováno na to, že bude třeba nejednou vydat svědectví víře a ji obhajovat. Znam jednoho mladého muže, který studoval na filozofické fakultě. Nejednou se tam i v rámci kolokvií dostával do názorových střetů. Jeho spolužáci mu říkali „křesťan“. Ale pak od svých spolužáků také slyšel, že si jeho přesvědčení váží, i když je nepřesvědčil.

Pro svědectví víry jsou dobré všechny kvalitní vědomosti, které získalo dítě v náboženské výchově, doma, v kostele nebo z četby. I na to je třeba myslet, když chceme vybavit své děti

na cestu k dospělosti. V tomto směru jsou velmi účinné rozhovory třeba při nedělním obědě, když se rozebírá kázání, hovoří se o nějakém článku či zkušenosti. Nesmírně se tím rozšiřuje obzor vzdělání, neboť k probíranému tématu se přidružují vědomosti a zkušenosti rodičů, prarodičů či sourozenců.

Vraťme se však k tomu, co je ke zdárnému prožití období dospívání a mládí nezbytné: mladý člověk nesmí zůstat sám. Nejdůležitější je samozřejmě trvalé spojení s rodinou, ale jenom to už mladému člověku nestačí. Potřebuje mít oporu ve svých kamarádech či kamarádkách. Po skončení setkání mládeže jsem se potkal s jedním ze svých bývalých žáků. Zeptal jsem se ho: „Jak bylo ve Žďáře?“ Než mi začal líčit množství bezvadných přednášek, katechezí a setkání, tak mi řekl: „Hned první den jsem tam potkal děčka ze školy. O kus dál jsme uviděli další známé. Byli tam i někteří, kteří byli rok předtím ve Španělsku.“ Pro onoho mladíka bylo na celostátním setkání nejdůležitější to, že tam měl své známé.

Vyslechněme ještě mladého muže, který propadl drogám. Líčí, jako to bylo, když začínal. „Potřeboval jsem mít kolem sebe kamarády, partu, ale neměl jsem nikoho. Když jsem byl jednou na pivě v hospodě, zastavila se tam skupina, se kterou jsem se bavil. Zaplatili a odcházeli a mně bylo strašně líto, že už je třeba nikdy neuvídím. Jakmile vyšli z hospody, vydal jsem se za nimi a tajně je sledoval. Došel jsem tak s nimi až k jedné chatě kus za naší obcí. Schoval jsem se za keř a pozoroval je, dokud nezatáhli neprodyšně okna. Strašně mě to za nimi táhlo. Dopadlo to tak, že jsem si na ně počkal a postupně se s nimi skamarádil. Zanedlouho mě pak vzali mezi sebe. Byli to narkomani, kteří mě přivedli na svou špatnou cestu. Kdybych tak měl své kamarády, nikdy bych tak nedopadl.“

Je velmi dobré, když mají naše děti v dospívání a v mládí partu kluků či děvčat. Do takové skupiny však musí mladý člověk většinou vrůst několik let. Osvědčují se farní skupiny dětí, ve kterých kluk či holka prožije dětství a v tomto kolektivu tráví i následná období. Nejčastěji jsou to ministranti a schóla. Jsou to skupiny, které jsou v dětském věku antagonistické, což je dobře. Kluci mají své potřeby a vyrůstají jako kluci. Holky mají svůj holčičí život, který uplatňují ve schóle. V pozdějším věku se obě skupiny zprvu nenápadně, později nápadně spojují a hledají společné akce. Jak je dobře, když zde má vzdálený či blízký dohled kněz, který udržuje chod společenství v patřičných mezích. Mladým lidem stačí společné scházení ve „spolču“ na faře, horečně se přitom připravují třeba na hraní nějakého divadla, těší se na společné poutě, výlety. Kněz je přitom vede k modlitbě a ke vzdělávání, k účasti na setkáních mládeže, k animátorské formaci. Nejednou v rámci těchto společenství dochází ke spárování a následné svatbě. Samozřejmě i tato spolča mají svá úskalí, nejednou se drobí v menší skupiny. Může to být i k dobrému, neboť takto se jedinec ze spolča vyváže a vyjde vnitřně silný do dospělého života. Zde nastíněný způsob farního života má různé alternativy, mohou to být i mimoliturgické skupiny, např. dobrý skaut.

Je možné, že některý čtenář nyní vytáhne své zkušenosti, které nemají jenom pozitivní rozměr. Nicméně si myslím, že vždycky je dobré se o něco snažit. A pokud tyto skupiny budou mít dobré vedení v knězi nebo v šikovném laikovi, přinese to v drtivé většině velké požehnání.

ŽIVOT MODLITBY

Mnohé rodiny mají svůj ustálený způsob života modlitby. V jiných rodinách si nevědí rady, tápou a hledají rady, jak to dělají jinde. Následující řádky jsou shrnutím osobních i přežitých zkušeností. Snad v nich najdou inspiraci obě skupiny rodin.

Ranní modlitba

Ze svých zkušeností vím, že děti se ráno ve velké většině nemodlí. Když se jich ptám „proč“, tak to zdůvodňují tím, že nemají čas, že musejí spěchat do školy. Myslím, že je nejspříjemnější, když se děti pomodlí spolu s maminkou krátkou ranní modlitbu před snídaní. Například takto: „Dobrý Bože, děkujeme ti, že jsme se probudili do nového dne, že můžeme pracovat, jít do školy... apod. Prosíme, abys nám celý den požehnal, abychom jej prožili dobře. Panno Maria, naši andělé strážní, provázejte nás. Amen.“

Můžeme se samozřejmě pomodlit i naučené modlitby. Třeba: „Můj milý anděle strážný, děkuji ti, že jsi stále se mnou. Dávej mi dobrá vnuknutí, chraň mě ode všeho zlého, pros za mne Pána Ježíše, aby mé jednání i má slova byla vždy ve shodě s vůlí Boží.“ Amen.“

Pokud se s dětmi před snídaní nepomodlíme, naučíme je modlit se hned po probuzení. Jednoduše a krátce: poděkovat za nový den a poprosit o Boží ochranu.

Modlitba před jídlem

Jistě je mnoho modliteb k jídlu. Důležité je děti ukáznit, uvolnit a pak se teprve modlit. V jedné rodině jsem nedávno slyšel tuto prostou modlitbu: „Pane Ježíši, děkujeme ti za toto jídlo a prosíme za všechny děti, které mají hlad. Amen, Aleluja.“

Večerní modlitba

Na večerní modlitbu si musíme vždycky vyšetřit čas. Nesmí být uspěchaná. Je nejlépe, když se k modlitbě shromáždí celá rodina.

Může probíhat např. takto:

V sedě:

Poděkujeme za celý den. Děti si spontánně vzpomínají na to, co prožily a Pánu Bohu za to děkují.

Odprosíme za to, co nebylo dobré. Radujeme se z toho, co se nám naopak podařilo. Děti opět spontánně vzpomínají, co udělaly dobrého a co naopak dobré nebylo, nebo bylo hříšné.

Poprosíme za blízkou i vzdálenou rodinu, za další lidi, za potřeby světa. Děti se opět spontánně jmenují, za koho se chtějí pomodlit. Tato prosebná část může skončit vzýváním svatých, kdy děti jmenují své patrony.

V kleče:

Můžeme se tak pomodlit např. desátek růžence, nebo jiné modlitby.

Večerní čtení

Po skončení modlitby si děti ulehnou, anebo si sesednou kolem rodičů. Jeden z rodičů pak dětem čte z Bible či z jiné knížky. Tyto chvíle jsou pro výchovu velmi cenné. Děti milují, když jim rodiče čtou a ony mohou přitom ležet ve svém lůžku. Jsou to chvíle možného sblížení, které se jindy přes den obtížně získávají. Tato četba přechází plynule do rozhovoru, neboť děti si potřebují popovídat o tom, co slyšely. Úplně ideální je, když rodič zakončí společnou četbu modlitbou, do které shrne to, co s dětmi četl a o čem si s nimi povídal.

Rodiče velmi chybují, když na děti nemají večer čas. Děti si často stěžují, že s nimi nikdo k postýlce nejde. „Pomodli se a jdi spát,“ slyší nemálo dětí. Jak málo je šťastných dětí, se kterými se rodiče večer modlí a pak si s nimi ještě čtou. Nevyužívají tak šance společného času, který mohou prožít k velkému sblížení s dětmi. Rodiče, kteří mají strach, zdali jejich děti obstojí se svou vírou, a přitom si večer na děti neudělají čas, obžalovávají sami sebe.

Modlitba v přírodě, poutě

Pro růst víry i její pevné zakotvení mají obrovský vliv rodinné výlety, které neopomenou náboženský rozměr. Prostě Bůh je na výletě s nimi. Jemu tam děti s rodiči děkují, jeho chválí. Na pouti se Bohu celá rodina svěřuje, prosí ho o požehnání a pomoc.

Doprovázení dětí

Děti odcházejí do školy, na hřiště, do zájmových útvarů. S přibývajícím věkem narůstá i čas, který děti prožijí mimo domov: školní výlety, výpravy skautů, farní výlety, prázdniny, atd. Děti sice odcházejí z domova, ale rodiče je doprovázejí. Ne za ruku, jako tomu bylo v útlém věku. Požehnají jim, zamávají na rozloučenou a pak se za ně modlí. Podle možností to může být krátké odevzdání Duchu Svatému, prosba o ochranu anděla strážného. Za děti se mohou rodiče pomodlit společně růženec. Nemají o děti strach, protože o ně pečuje mocný Bůh a jeho pomocníci – andělé a svatí.

Děti rostou a rodiče pomalu uvolňují klíč svobody. Někdy si to děti musejí vybojovat, jindy to rodiče udělají sami. Přitom sklízají, co do dětí zaseli. Pozdě je omezovat potřebnou svobodu v dospívání a v mládí. Nebojme se uvolňovat náš rodičovský dozor, pokud jsme vychovávali děti k poslušnosti. Pokud už jako dospělí nebudou poslouchat nás, budou poslouchat Pána Boha, který bude jejich Otcem až do smrti.